

Izenari jarraiki izana, Incansablesek 50 urtez emana

■ LEIRE GOÑI IRADI

Joakin Ortega Villar,
Canario.

Ospakizun urtea izanda ere, bisaia serioa dauka Joakin Ortega Villar, *Canario* (Hernani, 1951-11-19) hernaniarrak. Serioa baino, kontzentratuarena da, gehiago. Incansables txarangaren sortzaileetako bat da, eta 50 urteren ondoren bertan jarraitzen duen bakarra. Musikari lotuta, hala ere, amaren sabelean zegoenetik bizi da. Ikasteko aukera, ordea, azkar bukatu zitzaion; 8 bat urterekin hasi eta 13 urterako, akabo. “Belarritik tira dut asko, eta begiratzetik”. Hortxe, begitarte zimurraren arrazoia; beti ikasten, hobetzen ari den musikaria da *Canario*, beste askorentzat maisu bilakatu dela konturatu gabe. Arreta guztia musikan jarria baitauka!

Incansables txarangak 2020 urte honetan 50 urte egiten dituela ez zaio oharkabean pasa, hala ere! Liburu eta diskoa kaleratuko dituzte, hain zuzen, txarangaren historiaren berri jasotzeko. Eta, bide batez, *Canarioren* kasuan, txarangari agur esan eta erretiroa hartzeko.

“Nahiko txukuna da, entzuten dena”

Horrelaxe hasi ziren, 1970eko udan. Felipe Sagarra *Zapa* hernaniarra (kaxa), Jesus Mari Zalakain *Pipas* villabonatarra (bonbardino), Jose Francisco Esnaola *Paotxa* tolosarra (tronboia), Txomin Castro *Sietemesino* villabonatarra (tronpeta) eta *Canario* (saxofoia) Ergobiako festetan jotzeko elkartu ziren. “Garai hartan, txarangetarako, han eta hemengoak elkartzen ginen. Ergobiako festetarako bati deitu zioten; bonbardinoari, agian. Bonbardino eta tronpeta Villabonakoak ziren eta hango bandan jotzen zuten. Hura desegitean, *Sietemesino* Hernanikora etorri zen. Bestalde, Tolosako Kabi Alai txarangan, Inauterietako koadrilan, elkarrekin aritzen ziren *Pipas*, *Sietemesino* eta Esnaola. Gero, Hernanin, Txatarra txaranga sortu zen 64an. Nik bertan jotzen nuen 12 urte nituela, eta baita *Pipas* eta Esnaolak ere. Eta *Zapatero* ere koadrila horretakoa zen. San Joanetan elkartzen ginen, beraz. Zezenak plazan izaten

ziren, eta bi txaranga aritzen ginen elizako atariko bi arkuetan; Txatarra eta Beti Lagun. Bada-go argazki bat Onddi tabernan, 64ko ekainaren 25ekoa izango da. Horrela hasi zen gure historia. Ergobian elkar ezagutzen genuen laurok elkartu ginen, eta danborra falta genuenez, Zapaterori deitu genion”.

«Gure tranpolina
Leitza izan zen, baina, planteatu,
Ergobian egin zen»

Ergobian jotzen bi-hiru egun egindakoa, baten batek esan omen zien: “Nahiko txukuna da, entzuten dena. Zergatik ez zarete urtero berdinak etortzen?”. *Zergatik ez?* Pentsatu zuten. Eta hala, 1971n, han-hemenka jotzen hasi ziren; Leitza, Goizuetan eta Ergobian, besteak beste. “Beti esaten dugu gure tranpolina Leitza izan zela; aurreneko urtean Andoainen jo genuen egun batez,

Incansables txaranga 1971n,
Basakabin.

Txatarra txarangarekin Hernanin,
1964ko ekainaren 25ean
(Fotos Biyok).

incans
txaranga

Villabonan beste batez... Baina Leitzan bost egun izan ziren". Eta a zer bost egun! "Planteatu, hala ere, Ergobian egin zen", argitzen du. "Aurreneko txarangako bostok jotzera Leitzara joan ginen, 1971n. Bost egun egin genituen jotzen, eta ezin genuen ikusten genuena sinestu; hango giroa eta jendearen gogoia! Han azaldu ziren denak blusa beltz eta galtza txuriekin, atzetik denbora guztian, hona eta hara, tabernaz taberna. Festetako laugarren egunaren bueltan, Larrea tabernan, bikote bat begira genuen, eta halako batean emakumeak galdetu zigun ea zein izen zuen txarangak. Ez genuen izenik. Eta, orduan, bistako arrazoiak medio, emakumeak aipatu zigun *Los Incansables* izan gintezkeela. Hurrengo urterako, festetako programari begira, izen bat eskatu ziguten, eta Leitzako emakume hark esandakoa gogoratu genuen. Harroputzkeria kutsua izan zezakeen, baina horrela geratu zen. Nork esango zigun txarangak beste bi edo hiru urte egingo ote zituen? Eta, azkenean, begira! 50 urte!"

Incansables txaranga Tolosan, 1974ko Inauterietan.

sables

Txarangen artean, Beatles-ak

Pixkanaka, handitu egin zen txaranga. "Bostok aurreneko hiru denboraldiak egin genituen: 1971, 1972 eta 1973 urteak. Beti, herri bakoi-tzean bertako bonbo eta txapak lagun. Kotxean izaten genituen, eta beti topatzen genuen haiekin moldatzen zen norbait. 1974an beste tronpeta bat gehitu genuen: Imanol Mujika, villabonatarra. Mexikarrak jotzeko ondo zetozen bi tronpeta. Lau denboraldi egin zituen gurekin. Baina, gero, erremontean ibili zen nire koinatuarekin (Joxe Mari Barrenetxea) Galarretan, eta utzi egin behar izan gintuen, ona baitzen".

«Gu izan ginen bederatzi kideko txaranga formazioa sortu genuenak»

Urte hartan kide gehiago ere gehitu ziren. "Bonbo eta txapak txarangan sartzea pentsatzen hasi ginen, eta 1974an bigarren saxofoi baten beharra ere bagenuen". Izan ere, *Canariok* berbena taldeetan ere jotzen zuen 1969az geroztik, tartean, Axintxio Barrenetxea koinatuarekin, eta askotan emanaldiek bat egiten zuten. Jose Mari Zaballos eta Manuel Roperok bete zuten paper hori. "Gu izan ginen bederatzi kideko txaranga formazioa sortu genuenak. 1976az geroztik beti izan gara bederatzi. Gaur egun, askok, baita guk ere, hamarrekoa ere erabiltzen dugu, helikoia gehituta. Diskoetarako hamarrekoa erabiltzen dugu. Hernanin jotzeko ere, hamarrekoa, herri indartsua delako; berdin, Tolosan eta Iruñean. Bestela, normalean, bederatzikoa".

«Tabernetan sartu eta mahaietara igota jo behar izaten genuen, jendetzagatik»

Indartu eta ezagun egiten hasi ziren. "Pixkanaka indarra hartu genuen. Jendeak jakin egiten zuen non joko genuen eta hara agertzen zen. Batzuetan, tabernetan sartu eta mahaietara igota jo behar izaten genuen, jendetzagatik. Behin bombardinoak esan zion tronboiari: 'azkenean sinestu egingo dugu!' Beatles taldea bezala ginen, baina txarangen artean".

Udaraz kanpo ere izaten zuten lana, gainera. “Neguan lan gutxi izaten zen. Hasieran, Andoingo Santa Kruzetan hasten ginen (maiatza hasieran). Gero, Inauterietarako ere deitzen hasi ziren, Andoain, Getaria edo Donostiatik; hori, 80ko hamarkadan, lehenago debekatuta egoten baitziren. Horrela, udaratik kanpo hainbat gauza egiten hasi ginen. Donostiako hainbat danborradatan ere bai”. Eta gehiago. Aurtengo urteurrenaren harira argitaratuko den libururako gogoratuko ditu *Canariok* zenbait bizipen. Adibidez, Donostiako Antiguu auzoko festetan, 1976an, kalejira bat, tartean baltsaren konpasak dituen, korrika jo zutenekoa. “1975eko azaroan Marokok Mendebaldeko Sahara inbaditu zuen, eta horren harira, Matia kalean korrika gindoazela polizia ote zetorren galdetzen zigutenei ‘*martxa berdeada!*’ esaten genien”. 1976an hasi zuten, baita ere, beste abentura bat. “Otsailean Tolosako lagun batzuk esan ziguten: ‘*bihar, 11:00etarako, joan txarangarekin Itxasora. Badaezpada, eraman arropa*’. Astelehenarekin atera ginen, nora jakin gabe, eta ostiraletan bueltatu ginen. Euskal Herriko Itzulian jo genuen aurreneko aldia izan zen; 25 urtez aritu ginen gero”.

Txarangaren soinua aldatu zenekoa

Aurreneko hamarkadan ospea irabazi zuen Incansables txarangak. Baina, “1981era arte, entseatu, batere ez! Urteak generamatzen jotzen, eta entseatzen hasi behar genuela pentsatzen hasi ginen, baina, *Pipasek*, ezetz. Azkenean, beste kontu batzuegatik, banandu egin ginen, eta ordutik aurrera ni hasi nintzen erreperitorioa, konponketak idazten. Lehenago egiten nuen berbena taldeetan ere. Eta horrela, txarangaren soinua aldatzen hasi zen, besteekin alderatuta. Izan ere, txarangek ez zuten entseatzen, eta ez zituzten musikari berak mantentzen. Gu hasi ginen horrela. Entseatuta eta erreperitorio berriarekin atera ginen aurreneko urtea 1982a izan zen”.

«Txarangaren soinua aldatzen hasi zen, txarangek ez baitzuten entseatzen, eta ez baitzituzten musikari berak mantentzen»

Txarangaren aurreneko grabazioak ere ordukoak dira. “1981eko denboraldi bukaerako banaketa medio, desegein egingo ginela zioen zurrumurrua zabaltzen hasi zen, eta, berehala, aurre egiteko, lapitzarekin idatzi nuen, beti bezala, bururatu zitzaidan musika guztia, eta LP disko bat grabatu genuen. Pare bat urteren buruan, entzuleek ondo hartu zutela ikusita, eta agenda betetzen ari zitzaigunez, beste bat grabatu genuen, portadan karikatura dibertigarri batzuk jarrita. Ordukoa da gure txarangaren adierazgarri den *Los Incansables* kalejira”.

Udaletxeak Tilosetako kiosko azpiko lokala uzten zien. Gero, Musika Bandaren akademian, udaltxeko goiko pisuan aritu ziren, eta baita *Sietemesinok* Villabonan zeukan koadernaketa tailerrean ere. “Gero gaixotuta hil zen. Baina, 2010ean, 65 urterekin erretiratu zen, eta orduan, Santionen, nire koinatuak etxea daukan horretan entseatzen hasi ginen. Gaubela berbenakoak ere han biltzen ginen. Fundamentu pixka batekin aritu nahi bazu, asteen behin, behinik behin, entseatu behar duzu”.

Incansables txaranga Euskal Herriko itzulian, 1981ean eta 1994an (Jalabert txirriindulariarekin).

Eta pixka bat ez; fundamentu asko jarri zuten. “Gure erreperitorioa txarangetako oinarrizko erreperitorio bilakatu da, txaranga asko gu koptatzen hasi baitziren. Beste batzuk konponketak egiten zituzten, agian, baina txarangetarako erreperitorioa paperean idazten zuen bakarra ni nintzen”.

«Gure erreperitorioa txarangetako oinarrizko erreperitorio bilakatu da»

Bederatzikoa eta erreperitorioa txaranga guztietarako oinarri bilakatu ziren bezala, Incansablesek beste marka bat ere utzi du, garai hartatik. “Orduan gehitu zitzaigun Luis Mari Berasategi *Tate*, txapekin. Garai hartan hemen erabiltzen ez ziren bateria erritmoak ezagutzen zituen; *ska*, adibidez, eta bururatu zitzaion txapak erabili zitza keela bateriaren *charleston* edo *charles* efektua lortzeko. Aldaketa handia eragin zuen txarangaren soinuak, ordura arte perkusio guztiak batera jotzen baitzuen. Gaur egun, txarangen %90k erabiltzen dugun modua da”.

Onean eta txarrean

Mende erdik askorako ematen du, eta txarangen hazi, oinarri eta eredu bihurtu duten ezaugarri asko pilatu ditu Incansablesek urte hauetan guztietan. Baita bizipen dibertigarri mordoa ere! Txarangaren historia bilduko duen liburuan gehiago jaso badituzte ere, *Canariok* ez ditu aipatu gabe utzi horietako hainbat.

Arbola kantuari lotutakoa, adibidez. “90eko hamarkadan Iparraldeko talde bati ikasi genion kalejira bat sartu genuen erreperitorioan, eta gurekin hasi zen Eugenio Delgado andoaindarra. Behin, jotzen ari ginela, estrofari dagokion zatian erritmoa eramaten hasi zen Delgado, pausoak ezker-eskuin emanez. Ez genekien dantza bat ote zen edo aspertzen ari zelako hasi ote zen. Baina jendeak jarraitu egiten zuen eta parrandan hasi ginen”. Eta konturatzerako, bertsio berria zabaldu egin zen. “Hurrengo 30 urtetan, *Arbola* berdin-berdin jotzen ari ziren txarangekin topo egin dugunean, ikusi izan dugu gure lagun Eugenioren ballet pausua egiten zituztela, esanez bezala: ‘*ea ikasten duzuen zer dagoen modan, hau horrela dantzatzen da!*’.

Arconada, Zamora, Idigoras, Lopez Ufarte... 1981ean Liga irabazi zuten Realeko jokalariekin, Beti Lagun txarangarekin.

Paotxaren txantxangorriak ere hegaldi luzea egin du. 1978an Ergobiako festetan Baccara izeneko ahots-bikote baten piezarekin ari zirela, *The devil sent you to Loreda* kantuari leloan, *Paotxak* mikrofonoa hartu eta hor bota omen zuen: *‘a que te como el txantxangorri’*, bere erremerre ahoskera bereziarekin. “Hain izan zen barregarria, hamar-kada bat egin genuela kontuarekin”. Eta zabaldu ere egin zen, txantxangorri zer zen jakin ez, eta norberaren bertsiora egokituta... Estatu osoko txarangek ere jo izan dute, eta telebistara ere iritsi zen!

Lesakako Iñaxio Etxeberriak behin belarrira kantatu zien doinua ere famatu egin zuten 80eko hamarkadan: *‘Sale el sol por la mañana, por la mañana sale el sol. Por la tarde los mosquitos. Y por la noche salgo yo’*. Erretiratzekotan izan direnetan ere, artxibora jo eta berreskuratu egin behar izan dute!

Eta etxeokak ere gogoan ditu *Canariok*. 1982an aterata zen aurrenekoz Beti Egarriak koadrila, Hernanin, eta ordutik, Incansableseko 11 bat musikari joaten dira urtero haiekin ‘jotzera’. Jo, Incan-

sableseko kideek jotzen dute, eta Beti Egarriak koadrilako kideek hainbat musika tresna lortzen dituzte, eta jotzeko imintzioak egiten dituzte. “Koadrila honen familia giroa da gehien gustatzen zaiguna”. Horrexegatik, 2006an, 25. urteurrenerako koadrilarentzako pieza bat egiteko eskaera egin zioten *Canariori*. “Ez naiz gauzak enkarguz egiten dituen horietakoa, baina lapitzari punta atera eta zerbait atera zen. 2014ko *Omeñez* diskoan dago kantatu ezagun hori: *la lara lara larara, beti beti egarriak...* Ekainaren 27an, bandera jaitsieraren ondoren egiten dugun errondan urtero Hernaniko kaleetan ikusten dugun giroa deskribaezina da!”

«Ekainaren 27an, bandera jaitsieraren ondoren egiten dugun errondan urtero Hernaniko kaleetan ikusten dugun giroa deskribaezina da!»

Dena ez da izan poza eta algara, ordea. “Parranda eta giro ona izan ditugu, baina gogorra izan zen 1981eko banaketa, bizitza osoan lagunak izanda”, gogoratzen du. Edo, bestelakoak: “Hiru danborratan jotzea, egun bakarrean, adibidez! Ezpainak

Beti Egarriak koadrilako txaranga, 1996ko ekainaren 27an.

1999ko urtarrilaren 10ean udaletxeko arkupean emandako kontzertuaren irudia.

hormigoia bezala! Giharrek ezin dute saxoarekin, eta tronpetek goiko ezpaina txikituta, irekita bukatzen dute". Baina gogorrenak, agurrak izan dira. "Badauzkagu dagoeneko zortzi hildako". Zapa galdu zuten aurrena. "1980ko apirilaren 19an estatua terrorismoaren atentatu bateko biktima izan zen. Beldur handia pasa genuen. Hamabi hilabeteke epean 7 lagun hil zituzten Hernani inguruan, Buruntzaldean, eta jende ezagun eta herrikoiairen kontra egingo zutela zirudien, eta Hernani aukeratuak herria zela. Ordurako, txaranga ezagunena gurea zen, eta Hernaniko bakarra bertan, ni. Eta Margari (emaztea), Ainararekin haurdun. Zapa hil eta egun gutxira bilera egin genuen txaranga kideok, jarraitu edo ez erabakitzeke. Musikari pare batek utzi egin zuten; normala. Jendeak jarraitze- ra animatzen gintuen. Urte hartan bertan idatzi nuen *Zapa* kalejira, eta izen bereko beste kantu bat, *Diamantes berbenarekin jotzen nuena, Luis Granderekin*". Gainerako heriotzen artean denetik izan dute: gaixotasunak eragindakoak, ezustean harrapatu dituenak... "Ginga jarri diona, azkena, Landerrena" dio, minbiziak jota 26 urterekin hildako tronboi-jole lesakarra gogoratuta. "Baina, 50 urtetan, non ez dira izan horrelako kasuak?"

Haize berriak, baina ez beti

Baina jarraitu zuten. Noski, ez aldaketak egin beharrik izan gabe. Izan heriotzagatik, izan lan kontuengatik... denbora gutxiago edo gehiago egin dute Incansablesen hainbat musikaririk. Ez dira eta, behalakoan egiten 50 urte!

"Hasieran jendea bizi osorako sartzan zen txaranga, eta erretiratzen zen nahikoa zenean. Baina 90eko hamarkadan modu desberdinean hasi ginen; 20 bat urteren bueltako gazteak etortzen hasi

ziren, gehienak, ikasleak, eta 8-10 bat urte egiten dituzte, ikasten ari diren bitartean eta lana aurkitzen duten arte, eta orduan, zaildu egiten zaie txaranga jarraitzea. Hori bai, etortzen direnen musika maila gero eta handiagoa da, eta horren eraginez, egiten ditudan konponketak ere gero eta indartsuagoak dira. Momentu honetan denetik daukagu erreperitorioan: musika herrikoia eta kalejira, jota eta arin-arinak; mexikarrak, gure indargune eta adierazgarri direnak; rock and rolla; pasodobleak; swinga; 80eko kantuen pot-pourriak... Ikaragarritzko karpeta daukagu!"

«Etortzen direnen musika maila gero eta handiagoa da»

Zaila ere egin zaie batzuetan, hala ere, jendea bilatzea. "Izan ditugu urteak, 120 datatan jotzen genuenak, baina 40 egunetan jarraian ere: uztaila bukaeran hasi, abuztu osoa egin eta iraila hasierara arte. Zaindu beharra dago. Gutxiago edan eta lo gehiago eginez egiten da hori. Iruñean bukatu eta hurrengo egunean eguerdiko 12:00etarako Alegian egon behar da! Kontuan eduki behar da. Eta gero, neguan, entsegu bat astero, eta ondo ikasi beharreko erreperitorioa, eta egin beharreko herri asko. Hau lanbide bat da, ardura da, eta batzuek hori entzutean... Zortea izan dugu, beti izan dugulako txaranga sartzeko prest zegoen jendea, baina Gipuzkoan gaizki egotera iritsi gara, eta *Omenez* diskoan, hamarretik sei nafarrak ziren, gipuzkoarrik topatzen ez genuelako".

«Hau lanbide bat da, ardura da, eta batzuek hori entzutean... »

Horretan, egoera aldatu izanak eragina izan duela uste du *Canariok*. “70-80eko hamarkaden artean urtean 120 data izaten genituen. Baina 2008ko krisiak eragina izan zuen. Orain badira gazteak, herriz herri 600 euroengatik jotzen dutenak, eta lehen txarangak hiru egun egiten zituen herrietan, orain bakarria egiten du; noski, gizarte segurantz eta abar gehituta, aurrekontuari ere gehitu egin behar diozu, eta 1.300-1.400 euroren artean geratzen da. Oraindik horren bueltan mugitzen gara, baina auskalo”. Ez da erraza, lanbide honetan aurrera egitea. “Txarangan eta berbena taldean ibili izan naiz. *Pirata* ere, Incansablesen aritua, bizi da musika jotzetik. Baina, gainontzean, ezagutu ditudan gehienek musika klaseak ematen bukatu dute. Lehen gehiago deitzen zigiten jotzeko. Desberdintasuna gazteengan ere izan da. Lehen, zuzeneko musika kalean bakarrik izaten genuen, baina, gaur egun, gazteek Madrileria edota Londresera ere egin dituzte bidaiak, kontzertuetara. Lehen, bonbo eta txapa, edota Musika Bandarekin Tilosetako dantzaldiak, ez zegoen besterik”.

«Lehen txarangak hiru egun egiten zituen herrietan, orain bakarria egiten du»

Eta horrek guztiak erreperitorioan ere eragiten duela dio. “Badira mantentzen diren gauzak: kalejirak, jotak, arin-arinak... Horiek jo behar dira. Are gehiago, Hernanin, gehien dantzatzeko herria baita. Ohiz kanpoko herri aparta da. Hernani da gehien dantzatu eta jende gehien biltzen den herria. Gure adierazgarri dira musika herrikoia eta mexikarra. Eta jotzen ditugu cumbia, cha-cha-cha edo samba; Glenn Miller; udako modako kanta batzuk; ska, pot-pourriak edo Gloria Estefan eta Juan Luis Guerrarenak... Sinkopa asko eta lan handia daukate, baina kide gazte indartsuak daukagu. Baina elektrotxarangetarako afizioa gero eta handiagoa da. Hernanin, koadrilen egunean, batez besteko adina 40 urteren bueltakoa izaten da, nahiz eta kalea bete egiten den eta ikaragarri gus-tura jotzen dugun. Horregatik, gazteei gustatzen zaien erreperitorioa jotzen hastearekin zalantza egiten dut. Gazteak ez du *Sarri Sarri* bonbardinoarekin entzun nahi, baizik eta gitarrarekin. Hernani bezalako herrietan, oso ondo, baina beste batzuetan gazteak ez gaitu ikusi ere egiten.

Tabernen kontuarekin ere arazoa dugu. Herri batzuetan udaletxeak kontratatzen gaitu, eta gure erreperitorioarekin joaten gara. Gustatzen bada, berriro deitzen digu. 50 urte egingo ditugu, eta, beraz, asmatu dugu. Baina toki batzuetan peña batek kontratatzen zaitu, eta ezin duzu ukatu eskatzen dizutena. Dena den, guk gure marka izan dugu, eta gainontzekoek kopiatu egin digute!”.

«Hernani da gehien dantzatu eta jende gehien biltzen den herria»

«Gazteei gustatzen zaien erreperitorioa jotzen hastearekin zalantza egiten dut. Gazteak ez du *Sarri Sarri* bonbardinoarekin entzun nahi»

Incansablesen arrakastaren giltzetako bat hainbeste ez hedatu izanaren damua, baita haserrea ere, nabaritzen zaio, hala ere. “Gauzak ikaragarri zaintzen ditugu. Baina, badira sekretuak ere, musikan, eta txarangan. Musika talde batek soinu polita izan dezan, bereziki bateriak suabe jo behar du, eta kontrakoa egiten da! Txarangek hots politagoa daukate suabe”.

«Txarangek hots politagoa daukate suabe»

Azken hatsak, hauspoari

Hala ere, beraiek asmatu dutenik ezin uka. Ezta Incansablesen hauspoa *Canario* denik ere, nahiz eta berak nahiago duen inguruko gaitasunak azpimarratu. “Incansablesen erreperitorioaren %90 inguru nirea izango da, 2016ra artekoa, baina etorri dira gazteak beste kantutalduarekin, eta indartsu ari dira. Etorri berriak, normalean, nahikoa izaten du erreperitorioa ikasi eta jotzearekin, baina, hauek, denetik egiteko gai izateaz gain, artista hatsak dira!”.

Lanak beti banatu egin izan dituztela dio. “Telefonoz deika batzuk aritu behar izan dute, egutegia beste batzuen ardurara, edo furgoneta, eta erreperitorioarena, normalean, nirea izan da. 35 urte-tik gora daramatzat konpoketak egiten. 21-22 urterekin hasi eta soldaduskara joan nintzen gero...”

Hernanin, Floridako festetan, 2000ko ekainaren 10ean

Nork pentsatuko zuen 50 urtera txarangak iraungo zuenik? Ez nuen artxiborik gordetzen... Gainera, zeinek, eta nik! Haizezko 6 instrumentu ginen, eta lana aurrezteagatik, niretzako ez nuen partiturarik egiten! Originalak gordetzen 2000 urte inguruan hasi nintzen. Aurreneko 20 bat urtetako paperik ez dut, baina txarangak orain artxibo potolo askoa du". Beraz, lanak banatu bai, baina lan-karga ez da denentzat berdina izaten... "Askok esan izan didate beste edozein taldetan ez dela horrela egiten, baina guk bai; denok berdin kobratzen dugu. Entseguak bukatzean ere, beti dago zer esana, iritzia emateko tartea. Hemen ez dago zuzendaririk".

Hori guztia ere bada Incansablesen adierazgarri. Baina, baliteke aldatzeko puntuan egotea, txarangari behar duen hauspoa ematea beste norbaiti egokituko baitzaio. "Giltzurrunak, belaunak... abisuka ari dira. 50 urte nahikoak dira! Horrekin txarangaren izaera aldatuko da? Ez dakit. Baina, uste dut positiboa ere ez dela gaztez betetako herri batera iritsi eta haiek pentsatzea: 'zer egiten du XVIII. mendeko agure honek hemen?'. Traba egiten hasiko naiz! Gainera, giltzurrunak, artrosis krisiak hezurretan... Hori ez da sendatzen. Amak esan zidan zuen guztia utziko zidala oinordetzan!".

Hats berria, etxetik

Hain zuzen, etxean hasi zuen *Canariok* musika ibilbidea, eta etxean bukatuko du. Bukatu-edo. "70 urte egiteko bidean naiz, eta hori ezin da konpondu! Jotzen 50 urte egitea ere, zenbaki borobila da. Egia da zerbait egiten jarraituko dudala... Tolosako Kabi Alai elkartearekin orain pare bat urte grabatu genuen diskoa, eta urtero ateratzen gara haiekin Inauterietan, ostegun, ostiral eta asteartetan. Egongo da baten bat, lana medio, arazoak izango dituen, eta, orduan, joango naiz ni jotzera. Fabrikari tornuarekin aritu denak bai, baina musikariak, horrela, dena kolpean uztea... Beste mundu bat da!".

Etixerako lanak ere baditu, gainera. Eta kontzentrazioa bisaia horretan harrotasunak eragindako irribarre baten aurreneko zimurrak eragiten dizkio, gainera. "Musikari familia izateaz harro nago. Gainera, amaren eta aitaren maila gainditu dute, eta nola! Izan ere, a ze belarriak dauzkaten bi artista hauek!". Alabez ari da. "Eta arduratuta egon nintzen eh! Margariri esaten nion: '*musikarako gorra ateratzen badira, tripak jan beharrean izango naiz!*'. Aukera izan nuenean, Ainarak 11 bat urte zituela, hartu, eta akorde batzuk jarri nizkion, konpasak idatziaz... Ikusi nuen zaharrena ez zela gorra. Eta gazteenak, Joanak, 11 bat urte egitean, hura ere hartu eta kantatu egin nion. Santa Agedako doinua izan zela uste dut. '*Nik abestuko dizut, eta zuk, idatzi!*'. Hura ere ez zen gorra. A ze akordeak ateratzen dituzten orain! A zer nolako maila duten biek. Aita eta ama bigarren mailan utzi dituzte, eta oso ondo iruditzen zait, hori da dagokiena".

Alabekin hasitakoa nola jarraitu ere badu, gainera. Bisaia serioari eusten dio oraindik ere, kontzentrazioa ez galtzeko. Besoetan, ordea, ez dauka saxorik edo helikoirik. Ahapetik ari da, Incansablesen doinuak biloba txikiari belarrira kantatzen. Aitonaren sorbaldan burua jarrita, irribarre gozoa egiten du hark. Sakon eta lasai hartzen du arnasa. Bete du hauspoa.

Incansables txaranga, 2015.

«Semeren bat musikari izatea nahi zuen amak»

Canariok bete zuen amaren nahia. Eta nola! Ikasketa ofizialak jasotzeko aukera gutxi izan zuen, baina bilatu zituen bere bideak.

“Hernanin jaioa naiz, 1951n. Aita, Juan Ortega, Kanariar Uharteetako zen. Ama, Angela Villar, Ibaetako Sagastiburu baserrikoa. Musika-zale porrokatua zen ama, eta ezaguna zen bizilagunen artean, zarzuelak eta beste gauza batzuk oso ondo kantatzen zituelako. Karkabako bizilagunek sarri esaten zuten: *‘iriki le-yua, Angelita kantari ai da ta!’*.”

Semeren bat musikari izatea nahi zuen amak. Zazpi urterekin jaso nituen aurreneko musika klaseak, parrokiako organista Don Jesus Zubimendiren eskutik. Zortzirekin eseri nintzen aurrenekoz piano baten aurrean. Baina jaso nuen aurreneko eta azkeneko piano klasea izan zen. Momentu hartan bertatik pasa zen Don Jose Antonio Ruiz Bona, herriko musika bandako zuzendaria, eta esan zuen: *‘mutiko hau urtebetean bandarako klarinetea jotzen aritu daiteke’*. Hura entzun, eta pianoari tapa jaitsi nion.

Bederatzi urterekin hasi nintzen bandan, rekintoarekin (klarinete txikiago bat), 1960ko abenduaren 24an, galtza motxetan. 12-13 urtera arte jarraitu nuen ikasten, eta orduan, zuzendariak esan zidan Donostiako kontserbatorioan matrikula egingo zidala, oboerako. Zer zen ere ez nekien. Baina sei hilabetera, Tolosako bandatik deitu zioten, eta hara joan zenean bukatu egin ziren nire ikasketak. Ez dut gehiago ikasi. Belarritik tira dut asko, eta begiratzetik. Bandan jarraitu nuen rekintoarekin, 18 urtera arte. Bandako musika tresnen altuerak ezagutzean, akordeen inguruan galdezka hasi nintzen, batez ere, piano-joleei. Instrumentu monofonikoa jotzean, aurreneko ahotsa egiten duzu, baina sekretua bigarren ahotsean dago, eta txarangetan entzuten dira gaizki egindako duoak! Niri armoniak zaintzea gustatzen zait, eta diskoetan ikusten da. Hortik aurrera, saltsero hutsa naiz... Saxofoia jotzen zuen bati galdetu nion, eta klarine-

tearen antzekoa zela. Hodi bat, azken batean. Berbena talderako, berriz, tronpetak behar zirela-eta, ahokoarekin probak egin eta... aurrera! Soldaduskan, bestalde, Caceresen, Ondarroako batek erakutsi zidan flauta jotzen, eta Arrasateko batek tronboi irristailuduna. Horrela, denekin nahasian ibili izan naiz.

Canario, Hernaniko Bandan galtza motxetan jotzen, 1962an

Hernaniko Bandan ari ginela, 16-17 urterekin, bururatu zitzaigun berbena talde bat egitea, Amaya, tartean, Axintxio Barrenetxea, koinatua zegoela, eta Tati, tronpetan. Teklista bat ere bai. Orduan 23-24 urterekin jende asko ezkontzen zen. Hernanin monopolioa zuen talde bat bazegoen, akordeoia, saxoa eta bateriak osatua. Ez zuten kantatzen. Epelekon egiten ziren ezkontza gehienak; Fagollagan ere bai, batzuk. Gu, lau gazte, *Un rayo de sol* edo *Ibiliko gera* kantari, 23 urteko baten ezkontzan... Guregana etortzen hasi ziren. Bestek, urtean 40 bat ezkontza egitera ohituta zeuden... Horren bueltan haserrea sortu zen musika bandan, eta kaleratu egin gintuzten. 1960ko abenduaren 24an sartu nintzen, 9 urterekin, eta 70eko abuztuan atera nintzen. Amak galdetzen zidan: 'zer egingo duzu orain?'. Dena den, bandan ez da dirua egiten; herriko bandan jotzen duenak maitasunagatik egiten du. Baina, begira, astebetere Ergobiakoa atera zen”.

1970eko irailean, Amaya taldearekin; baterian Axintxio Barrenetxea koinata, eta saxoan, *Canario*.

incansables

txaranga

INCANSABLES Txarangaren 50 urteak bilduko dituen diskoa

1. **El Zapa (martxa)**
1996an grabatutako *Leitzaz gero 25 urte* diskotik hartua.
«Soinu zaharra nabaritu da, soinu kalitatean izan den aldaketa jasotzeko».
2. **Leitzako herriari**
1995eko ekainaren 18an, Incansables txarangaren 25. urteurrenaren harira, omenaldia antolatu zen Leitzan. Partitura Leitzako herriari eman zitzaion, eta alkateak jaso zuen.
«Emazteekin joan ginen eta festa handia izan zen. Horregatik, pieza hau egin nien, opari».
3. **30 años (corrido)**
Giro Bero diskorako 2000an grabatutako corrido mexikarra.
4. **Zapatan Rapsody Opus. 40**
2010eko 40 urte diskoan jasotako baltsa.
5. **Txomin**
«Sietemesinori egin nion habanera. Zapa bezala, sortzaileetako bat baita, hilda dagoena».
6. **Dulce condena de oro 2015**
«Francisco Esnaolak 50 urte egin zituen ezkontuta. Oso ondo konpontzen gara, eta Tolosan elkarrekin jotzen jarraitzen dugu. Balts hau egin nion».
7. **Orbagur 50**
«Nire agurrerako egin dut. Ainara berehala konturatu zen izenak zer gordetzen duen: alaben abizenak, Ortega eta Barrenetxea. Martxa hau egin dut, hiru laukoan. Ez da baltsa!».
8. **Los Incansables**
40 urte diskoan jasotakoa, «diskoa ixteko».
9. **Musika, maisu (balts peruarra)**
«Ainarak Landerri (bikotea) egindakoa. Gogorra izan zen».